

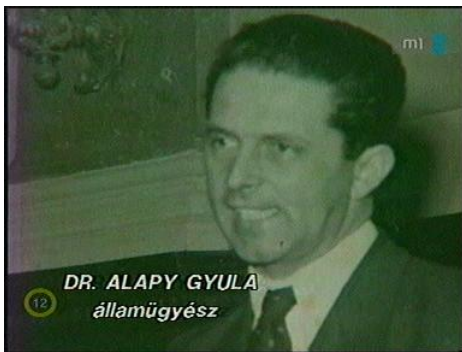
Alapi Gyula ismeretlen levele Rákosi Mátyáshoz ^[1]

2016 folyamán egy váratlan lehetőségnek köszönhetően Ungváry Krisztián birtokába került mintegy 250, Rákosi Mátyáshoz köthető irat. Ezek elsősorban Rákosi kimenő leveleinek másolatait és bejövő leveleit tartalmazzák. Néhány kivételtől eltekintve az iratok keletkezési ideje 1957 és 1970 közötti. A dokumentumok jelentős része mindaddig ismeretlen részletekkel gazdagítja a Rákosi-rendszerrel és annak névadójáról alkotott képet. Az alábbiakban ennek az irategyüttesnek egy érdekes darabját tesszük közzé.

Előszó

Rákosi Mátyás 1956 utáni életútjáról több publikáció született. *Feitl István* monográfiában is feldolgozta Rákosi [popup title="utolsó éveit" format="Default click" activate="click" close text="FEITL ISTVÁN: A bukott Rákosi. Politikatörténeli Alapítvány, Bp., 1993.]. *Murányi Gábor* Rákosi emigrációs levélváltásának néhány dokumentumát [popup title="tette közzé" format="Default click" activate="click" close text="http://mult-kor.hu/20130804_rakosi_1956_utani_ismeretlen levelei (Letöltve: 2017. május 2.)"]. Rákosi Mátyás kapcsán azonban eddig csak azok az iratok álltak rendelkezésre, amelyeket magyar címzettjeik levéltárba juttattak vagy kutatók rendelkezésére bocsátottak.

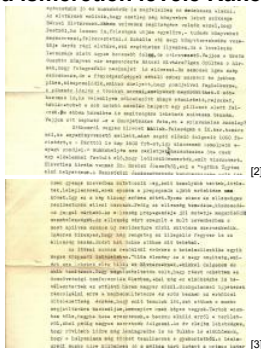
2016 folyamán egy váratlan lehetőségnek köszönhetően Ungváry Krisztián birtokába került mintegy 250, Rákosi Mátyáshoz köthető irat. Ezek elsősorban Rákosi kimenő leveleinek másolatait és bejövő leveleit tartalmazzák. Néhány kivételtől eltekintve az iratok keletkezési ideje 1957 és 1970 közötti. A dokumentumok jelentős része mindaddig ismeretlen részletekkel gazdagítja a Rákosi-rendszerrel és annak névadójáról alkotott képet. Az alábbiakban ennek az irategyüttesnek egy érdekes darabját tesszük közzé. Terveink szerint a későbbiekben a dokumentumokat monográfia formájában is feldolgozzuk.

A Rajk-per főügyésze „érdekes munkát” kapott Moszkvában 1956–1958-ban

A „Kedves Rákosi Elnökség” megszólítással kezdődő, 1957. december 27-én, Moszkvában kelt levél írójáról a legtárgyszerűbb szemlélettel is több mint elegendő lenne annyit tudni, amennyi a fenti címben áll. A [popup title="magyar Visinszkij" format="Default click" activate="click" close text="Andrej Januarjevics Visinszkij (1883–1954) lengyel nemzetiségű szovjet jogász, 1935–1939 között a Szovjetunió főügyészeként az összes fontosabb kirakatper főszereplője, később számos fontos politikai funkció birtokosa. A tárgyalások során ordenáré stílusban ordított a vádlottakkal, a halálos ítéletek egy részén nézőként részt vett. „Tudományos” krédója szerint a vádlott beismerő vallomása „a bizonyítékok királynője” – arról pedig pontosan tudott, hogy ezeket a vallomásokat hogyan állították elő. Sztálin halála után hatalmi harcokba keveredett, aminek következtében az ENSZ nagyköveti pozíciójára szorult vissza. Halálát állítólagos öngyilkossága okozta.], azaz az utazás kinek az utasítására történt, mindenestre a magyar pártvezetés 1957. március közepéig abban a tévhitben élt, hogy Alapi Gyula Csehszlovákiában tartózkodik. Az MSZMP KB illetékesei a CSKP KB Titkárságának küldött 1957. március 4-i levelükben például így fogalmaztak: „Politikai szempontból nem lenne kívánatos, hogy Alapi Gyula elvtárs Magyarországra visszatérjen, ezért arra kérjük az elvtársakat, hogy tegyék lehetővé állandó letelepedését, esetleg repatriálását Csehszlovákiában.” (Az utóbbi két szó célzás Alapi-Alapy családjának eredeti származási helyére.)]. A Szovjetunióba menekülés hivatalos indoka Alapi és a [popup title="többiek" format="Default click" activate="click" close text="A Rákosi Mátyással levelezők körébe tartozó, Moszkvában menedéket kapott személyek között volt még Alapi Gyulán kívül Gerő Ernő, Hegedűs András, Kovács István, Piros László, Bata István, Andics Erzsébet és Berei Andor.] esetében is az volt, hogy az „ellenforradalmárok” több esetben házkutatásokat tartottak az ismertebb személyek lakásán, utcai önbíráskodások is előfordultak, ha valakit „ávosként” fogtak el. Kevesebb szó esik a magyar emlékezetkultúrában arról, hogy a Rákosit támogató személyek valóban azt feltételezték, hogy a sztálini személyi kultusz magyarországi változatában betöltött tiszttségük, tevékenységük, nyilvános fellépéseik miatt az új, Kádár-féle kormányzat is élni fog a történelyes számonkérés eszközeivel. Hamar kiderült azonban, hogy ilyesmire nem kerül sor. Az „ancien regime” gárdája legfeljebb lefokozásban vagy politikai távollétásban részesült – igazságszolgáltatási eljárások mellőzésével. Moszkvában ők a kivárás hónapjait töltötték, a szovjet vendéglátók által biztosított jólétben.

1. Alapi Gyula ismeretlen levele Rákosi Mátyáshoz

[Tovább a galéria oldalára](#) ^[4]
Moszkva, 1957. december 27.

Alapi Gyula egykor élet-halál ura volt a magyar jogrendszerben, s ez akkor is igaz, ha a megkorlátozott ítéleteit Rákosi még a koncepciók nyomozások, eljárások előtt megszerkesztette, többnyire moszkvai közreműködéssel. Alapi az arcát, a nevét, szakmai hitét, egész személyiségét identifikálta a Rákosi-rendszerrel. Levele eredeti formájában kerül az olvasó elé. Alábbi megjegyzéseink legtöbbje kiegészítő, útbaigazító jellegű. A Rajk-perben halálra ítélt és kivégzett *Pálffy György*

tábornok esetét illetően feltehető a kérdés: a szovjet hírszerzőként lelepleződött Pálffy vádlója Moszkvában miként kaphatott menedéket és „rendkívül érdekes” munkát, és vajon mi volt ez? A nagy hírszerzői titok részleteinek ismerőjeként – valószínűsíthetően éppen ezért. Alapi sorsának alakulása e moszkvai levélben is azt példázta, hogy a sztálini megtorlások magyarországi társtestesei éppen a szovjet Sztálin-keret tagjainak gyámolítottjai lettek. Alapiról is nyilván azok gondoskodtak, akik a szovjet pártelítben 1957 végén ugyanúgy a legmagasabb pozíciókat foglalták el, mint – a közben kiátkozott – Sztálin idejében. Rákosinak írt levele nem hagy kétséget afelől, hogy a Rajk-per egykori főügyésze Moszkvában igen komfortosan érezte magát.

Alapi levele modoros udvariassággal indít, és a kötelező távolság megtartásának szabályait átélve lelkendezik azon, hogy Rákosi és hitvese esetében „munkakörük is megfelelően és érdekesen alakul”. Az ekkor már Krasznodar városban „gyógykezelt” (de facto száműzött – M. J.) Rákosi „munkaköre” ugyan nem definiálható ebből a levélből, így hát utólag sem érdemes firtatni, hogy mire is gondolhatott Alapi. Az viszont több forrásban is szerepel, hogy [popup title="Fényicska" format="Default click" activate="click" close text="Feodora Fjodorovna Kornijlova (1903–1980), jakut származású ügyész, második férje Rákosi Mátyás volt.], a pártvezér felesége, szovjet állampolgárként kapott munkát a helyi ügyészségen. Ez valódi munkakör is lehetett.

Hanem Rákosi könyvolvasási elszántságának felemlegetése és az annak kiszolgálásában való buzgólkodás Alapi soraiban már-már egy burleszk vonásait ölti, mégpedig teljes koreográfiával. A Budapestre már visszatért Alapi-feleség révén, a Sztálin úton (Andrássy út) lévő könyvkereskedés „derék elvtárs” vezetője melyik sarkallta Alapit arra, hogy 1957-ben feltegye a kérdést Rákosinak. [popup title="Vajjon a Gratz Gusztáv" format="Default click" activate="click" close text="Gratz Gusztáv (1875–1946), német származású politikus, publicista, gazdasági szakember és történétíró. 1917-ben az Esterházy Móric vezette kormányban pénzügyminiszter, 1921-ben Teleki Pál első kormányában külügyminiszter. Nem világos, hogy az általa publikált tucatnyi kötet közül éppen melyik sarkallta Alapit arra, hogy 1957-ben feltegye a kérdést Rákosinak."] *könyvet megszerelte már Rákosi Elvtárs?* Hol? – kérdezi a mai oknyomozó. Moszkvában, oroszul? Esetleg postafordultával Budapestről? És hol marad az íratlan szabály, miszerint a feljebbvalót nem zaklatjuk oktalan bizalmaskodással? De Alapi nem tágit, s talán még mai kutatásaink segítségére is van azzal, hogy Rákosi fényképezési szokásainak megőrzésére is rákérdez.

Ennél a mozzanathoz érdemes megállni. Rákosi hozzátartozói e tanulmány írásakor megerősítették számunkra, hogy jeles rokonuk sokat és szívesen fényképezett, s a fennmaradt fotográfiák közreadását a családtagok nem tervezik. A fényképezési kedvtelés említése azonban lehet, hogy egy kínos homály elosztásában válik hasznunkra. Rákosi Krasznodarban, a Budapestről menesztett pártküldöncöknek (és egyéb alkalmakkal is) felháborodva mesélte, hogy mivel nincs érvényes útlevele, őt már az utczáról is elvitte a rendőrség, hiszen nem tudja megfelelően igazolni magát. A mesélő persze arról nem szólt, hogy a felháborodás pillanatában már rendelkezett a szovjet állandó lakhatási igazolvánnyal. Nyitva marad azonban a kérdés, hogy miért igazoltat egyáltalán a szovjet „közeg” egy jóvialis öregurat Krasznodarban, akiről ráadásul lerí, hogy külföldi, s amikor megszólal, az akcentusa ezt nyilvánvalóvá teszi. A fényképezés lehet, hogy a történet „kódfejtő kulcsa”. A Szovjetunióban ugyanis a kémánia egyfajta sajátos tudatmódosító állapotot váltott ki a korábbi évtizedekben. Normális emberek megláttak az utcán egy „idegent” fotóapparáttal a kezében, rögvest patáliát csaptak egyrészt azért, hogy merészeli őket bárki lefényképezni és – mondjuk – a piaci elárúsító helyet, azaz a „titkos objektumot” milyen joggal örökíti meg egy kém. Talán éppen valami ilyesmi történetet Rákosival – ha éppen nem a sajnálat kiváltására talált ki eszement történetet a szovjet rendőri túlkapásokról a saját hazatartásai eseményeit megőrzendő. Ha tényleg történt bármi ilyesmi, az a fényképezőgép által gerjesztett helyi hisztéria következménye is lehetett. Ha Rákosi fantáziájának szüleménye ez a „megtorlás”, akkor meg kell állapítanunk, hogy nem jött be. Kádár János ugyanis 16 éven át nem engedte hazatérni a száműzött ex-főtitkár.

A gondos Alapi Gyula hírszerzői kiképzőket megszegyenítő részletességgel ráadasként még leírja, hogy mi mindenre alkalmas egy fényképező masina. Leltára lényegében teljes.

Meglepő adatra bukkanunk a következő bekezdésben, ahol a tanácsai alkalmazzottként elhelyezkedett feleség még a „Pártól is kap 1600 forintot, így nincsenek komolyabb anyagi gondjai”. Ez egészen pontosan azt jelenti, amit az olvasó is első pillanában gondol. A „Párt”, így tiszteltudóan nagy „P”-vel, magát a Magyar Szocialista Munkáspártot jelöli, amelyet az akkori közéleti zsargonban ilyen leegyszerűsítéssel emlegettek. Ez a „Párt” tehát – közelebről meg nem jelölt jogcímen – Alapiné számára a tényleges fizetésének több mint másfélszeresét fizette ki havonta. Ha az összeg bármilyen okból Alapi ex-főügyész jogán járt, akkor ez legfeljebb apró jelzés arra, hogy miként értelmezték a „Pártban” a megtorlások elkövetőitől való elhatárolódást.

Az Alapi-levélben említett Dr. Szalai Józsefről, „aki a Legfőbb Ügyész első helyettese”, nem hagyható szó nélkül, hogy a Nagy Imre elleni perben a vád képviselője volt. Később felívelő [popup title="karriert" format="Default click" activate="click" close text="Szalai József (egyres forrásokban és e levélben Szalay) (1908–1969) 1932-ben fejezte be egyetemi tanulmányait, előtte egy évig teológiai egyetemre járt. 1945 májusában igazságügyi szolgálatba lépett, népbírói jegyző volt. 1946-ban a Budapesti Népjogi ügyészségen népjogi ügyész, 1948-ban a Budapesti Államügyészségen dolgozott, 1949-től 1952-ig a Gyulai (majd Szegedi) Államügyészség vezetője. 1952. októbertől a Legfőbb Ügyészségen teljesített szolgálatot, 1955. augusztus 3-tól a legfőbb ügyész első helyettese. A Nagy Imre per során ő képviselte a vádat. 1960. június 12-étől 1960. március 20-ig az igazságügyi miniszter első helyettese volt, majd kinevezték a Legfelsőbb Bíróság elnökévé. Tisztségét 1968. március 30-ig töltötte be. Bővebben lásd NÉMETH LÁSZLÓ SÁNDOR: Jogi performerek: Jahner-Bakos Mihály és Szalay József legfelsőbb bírósági elnökök életpályája. In Bódiné Beliznai Kinga (szerk.): A Kúria és elnökei IV. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2016 /Bibliotheca Curiae/, 88–117.] járt be a kádári igazságszolgáltatásban. A kétszer is említett Nezvál (helyesen: Nezvál) Ferenc (1909–1987) igazságügyi miniszter volt 1956. december 27-től 1966. december 7-ig, tagja volt az MSZMP Központi Bizottságának.

Levele második oldalán Alapi Gyula a magyarországi helyzetre vonatkozóan részletesen taglalja, hogy a „bűnüldözési munka szintje nagyot esett”, „alaposan megugrott a társadalmi tulajdon elleni bűncselekmények száma, erős a spekuláció”, és a „maszek spekuláció mellett a paraszti spekuláció még erősebb, szélesebb és veszélyesebb”. Pszichológiai magyarázatot igényelne, hogy miért foglalkoztatta ez a kérdés úgy, mintha változatlanul a legfelsőbb ügyész székében ült volna és változatlanul kirakatperek szervezésén törhetné a fejét. Lenin gondolatait mindenestre jól elsajátította, mivel azok szellemében látja úgy, hogy: „mindezek ellen a társadalmi mozgósítás csak gyenge szavakban mutatkozik [popup title="meg" format="Default click" activate="click" close text="LENIN, V. I.: A „baloldaliság” a kommunizmus gyermekbetegsége. Kossuth, Bp., 1971, 154. „A proletariátus diktatúrája talaján hosszas harcban kell átnevelni magukat a proletárokat is, akik saját kispolgári előítéleteiktől nem egyszerre, nem csoda útján, nem a Szűzanya parancsára, nem valami jelszó, határozat vagy rendelet parancsára szabadulnak meg, hanem csak a kispolgári tömegbefolyás ellen folytatott hosszú és fáradtságos tömegharc útján.”]...”. Az általa elvártat: „...amit komolyabb tettek, ítéletek, leleplezések, ezek nyomán a propaganda újabb erősítése nem követ” – szintén egy közismert lenini állítással teszi azonosíthatóvá. Vagyis a Rákosinak szóló újévi köszöntés éppenséggel a propagálható „tettek, ítéletek, leleplezések” hiányát említi. Lenin az ilyen helyzetekre vélte hatékony eszköznek a direkt propagandát. „A lap nemcsak kollektív propagandista és kollektív agitátor, hanem kollektív szervező [popup title="is" format="Default click" activate="click" close text="MARX, KARL–ENGELS, FRIEDRICH–LENIN, VLAGYIMIR ILJICS: A sajtóról. Kossuth, Bp., 1974, 33.]” – utalva arra, hogy a feljelentések, példastatuálások fontos fóruma a sajtó. Alapi ex-főügyész tehát Moszkvában a „tettek” kívánságlistáját állította össze Rákosinak írt levelében, és a magyar sajtó kollektív propagandistaszerepének megnyilvánulásait kérte számon. Nem meglepő a folytatás sem, amelyben hivatkozik a „szívósan szervezkedő rezidentúrákra”, a „vért szagoló ellenségre” és „megerősödött szemtelenségét” jelző propagandájára. Az „illeghis fegyverekről” nem is beszélve. E bekezdés végén sóvárogva jegyzi meg: „Ézért hát volna mit otthon tehetni [sic!]”. Végiggondolva az Alapi nevével fémjelzett Rajk-per vádiratát, aligha okoz nehézséget annak megfejtése, hogy Alapi miféle teendőkre vágyott.

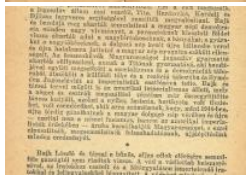
2. Vádirat Rajk László és társai ellen

[5]

[6]

[7]

[Tovább a galéria oldalára](#) [8]

Budapest, 1949. szeptember 6.

Egyáltalán nem meglepő, hogy Szalaival 1957 végén (!) a magyar nagykövetség révén került kapcsolatba Alapi Gyula. Ha ugyanis létezett volna bármiféle korlátozás a moszkvai „menekült” csoport tagjainak elszigetelése érdekében, akkor a diplomáciai misszió munkatársai kötelezően azt válaszolták volna, hogy: „sajnos nem tudjuk az elérhetőséget”. De ilyen megkötés nem volt. Miért is lett volna – elvtársak között? Ennyit az új idők szeléről és a régi hibákból való tanulásról. Alapi a továbbiakban szinte kérkedve tárja Rákosi elé, hogy milyen szerteágazó megbízatásai és aranyat érő kapcsolatai vannak. Sajnos egyelőre kideríthetetlen, mivel is foglalkoztatták. Arról csak feltételezéseket fogalmazhatunk meg, hogy Alapi személyét a szovjet fél hogyan látta. Tekintettel arra, hogy a XX. kongresszus

óta ő is „lejárt szavatosságúnak” számított, vélelmezhető, hogy a levelében írt lelkendezés a tények tudomásul nem vételéből, a szelektív valóságérzékelésből fakadt. Kevésbé valószínű, hogy vendéglátói komolyabb szerepet szántak volna neki, és sokkal reálisabbnak tűnik az a forgatókönyv, hogy csupán a botrány elkerülése végett, illetve biztonsági szempontból foglalkoztatták, és ezt is csak ideiglenes jellegűnek tekintették.

Mindezt Alapi teljesen másképp értékelte. Kijevben, az „*összövetségi konferencián*” az „*ott lévő három magyar közül*” éppen őt választották az elnökségbe, s abban a körben senkit nem aggasztott a „magyar szakember” menekülési, pontosabban menesztési jogállása. Más kérdés, hogy ez a konferencia elnökségével együtt hatalom nélküli funkció volt.

Alapi helyenként mégis józanul fogalmaz, amikor a várható közeli hazatérésének realitását mérlegeli: „*Tartok azonban tőle, hogyha haza eresztenek, a bosszú elküld erről a területről, ahol pedig nagyon szeretnék dolgozni.*” A „haza eresztenek” fogalom arra utal, hogy az önkéntes menekülésből egyfajta kényszer-tartózkodás lett, hiszen – bár nem volt kiutasító határozat vagy végzés – a hazautazást mégiscsak Budapesten engedélyezi az arctalan hatalom. A „bosszú” pedig korántsem alaptalanul a félelem tárgya. A volt főügyésznek lett volna kitől (kiktől) tartania Magyarországon. Nem az utca embereitől, hanem volt elvtársaitól, akiket ő juttatott börtönbe, és akik 1956 után visszatértek a hatalomba. A „szeretnék dolgozni” kitétel viszont legfeljebb egy gondolat kísérlet lehetett, a vágyakozásé, hogy talán egy megyei ügyészségen, esetleg...

A záró mondatban Rákosi iránt kifejezett tisztelet őszinteségében nincs okunk kételkedni. A Rajk-per főügyésze hűségese maradt önmagához.

Címkék:

[Alapi Gyula](#) ^[9]

[kommunista megtorlás](#) ^[10]

[Rajk-per](#) ^[11]

[Rákosi Mátyás](#) ^[12]

[Szalai József](#) ^[13]

[személyi kultusz](#) ^[14]

[Szovjetunió](#) ^[15]

Kiadás: 17. évfolyam (2017) 3. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/alapi-gyula-ismeretlen-levele-rakosi-matyashoz>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/alapi-gyula-ismeretlen-levele-rakosi-matyashoz>

[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/alapi-gyula-ismeretlen-levele-rakosi-matyashoz/alapigyula57122700011-page-001.jpg>

[3] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/alapi-gyula-ismeretlen-levele-rakosi-matyashoz/alapigyula57122700011-page-002.jpg>

[4] <https://www.archivnet.hu/1-alapi-gyula-ismeretlen-levele-rakosi-matyashoz>

[5] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/vadirat-rajk-laszlo-es-tarsai-ellen/vadirat1.jpg>

[6] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/vadirat-rajk-laszlo-es-tarsai-ellen/vadirat2.jpg>

[7] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/vadirat-rajk-laszlo-es-tarsai-ellen/vadirat3.jpg>

[8] <https://www.archivnet.hu/2-vadirat-rajk-laszlo-es-tarsai-ellen>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/alapi-gyula>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kommunista-megtortlas>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rajk-0>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rakosi-matyas>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szalai-jozsef>

[14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szemelyi-kultusz>

[15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovjetunio>